

ภาคเบ็ดเตล็ด

คำอธิบายกฎหมายปกครอง

โดย

หลวงประดิษฐมนูธรรม

(ปรีดี พนมยงค์)

(ต่อจากเล่ม ๔)

ส่วนที่ ๒

ลำดับชั้นผู้ควรสืบราชสันตติวงศ์

ในกรณีซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จสวรรคต
ลงโดยมิได้ทรงสมมติพระราชทายาทนั้น ตามมาตรา ๘ แห่ง
กฎหมายระเบียบราชสันตติวงศ์ ให้ เป็นหน้าที่ท่านเสนาบดี
อัญเชิญเสด็จเจ้านายเชื้อพระบรมราชวงศ์พระองค์ที่ ๑ ใน
ลำดับสืบราชสันตติวงศ์ ตั้งแถลงไว้ในมาตรา ๘ ขึ้นทรง
ราชย์ เว้นแต่ท่านที่ถูกยกเว้นตามมาตรา ๑๑ และ ๑๒

แห่งกฏมณฑลไทรบาลัน (ให้ดูในส่วนที่ ๓)

ลำดับสืบราชสันตติวงศ์ซึ่งมาตรา ๕ ได้บัญญัติไว้นั้น
อาจแยกออกได้ดังนี้

๑. กรณีซึ่งสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมี พระราชโอรส
หรือพระราชนัดดา

๒. กรณีซึ่งสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไร้พระราชโอรสและ
พระราชนัดดา แต่ทรงมีสมเด็จพระอนุชาที่ร่วมพระราช
ชนนี หรือพระโอรสของสมเด็จพระอนุชา

๓. กรณีซึ่งสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไร้พระราชโอรสและ
พระราชนัดดา กับทั้งไร้สมเด็จพระอนุชาที่ร่วมพระชนนี
แต่ทรงมีสมเด็จพระเชษฐา หรือ สมเด็จพระอนุชา ต่างพระ
ชนนีหรือพระโอรสของสมเด็จพระเชษฐาหรืออนุชานี้

๔. กรณีซึ่งสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไร้พระราชโอรสและ
พระราชนัดดา กับทั้งไร้สมเด็จพระอนุชาที่ร่วมชนนี และ
ไร้สมเด็จพระเชษฐา หรือ สมเด็จพระอนุชา ต่าง พระชนนี
แต่ทรงมี พระเจ้าพี่ยาเธอ หรือ พระเจ้าน้องยาเธอ หรือ พระ
โอรสของพระเจ้าพี่ยาเธอหรือน้องยาเธอ

๕. กรณีซึ่งสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไร้พระราชโอรสและ
พระราชนัดดา กับทั้งไร้สมเด็จพระอนุชาที่ร่วมพระชนนี

และไว้สมเด็จพระเชษฐา หรือ สมเด็จพระอนุชาต่าง พระ
ชนนี กับไว้พระเจ้าพี่ยาเธอหรือพระเจ้าน้องยาเธอ แต่
ทรงมีสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอและ พระเจ้า บรมวงศ์เธอ
หรือพระโอรสของสมเด็จพระเจ้าหรือพระเจ้าบรมวงศ์เธอนี้

ตัวบทกฎหมายเท่าโบราณนี้ได้ ระบุเจ้านายไว้ชัดแล้วจะได้
เชิญตัวบทนั้นมากล่าวไว้ต่อไป ขอให้ผู้ศึกษาพิจารณา
โดยถี่ถ้วน

๑
บทที่ ๑

กรณีซึ่งสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมี พระราชโอรส หรือ พระราชธิดา

ข้อ ๑ ถึง ๗ แห่งมาตรา ๕ ของกฎมณเฑียรบาลนี้มีข้อความบัญญัติไว้ว่า

(๑) สมเด็จพระพุทธเจ้า^๑

(๒) ถ้าแม้ว่าสมเด็จพระพุทธเจ้าหาพระองค์ไม่แล้วให้อัญเชิญพระราชโอรสพระองค์ใหญ่ในสมเด็จพระพุทธเจ้า และพระอัครชายาของสมเด็จพระพุทธเจ้าพระองค์นั้นขึ้นทรงราชย์ หรือถ้าพระราชโอรสพระองค์ใหญ่หาพระองค์ไม่แล้ว ก็ให้อัญเชิญพระราชโอรสองค์รอง ๆ ต่อไปตามลำดับพระชนมายุ

(๓) ถ้าแม้ว่าสมเด็จพระพุทธเจ้าหาพระองค์ไม่แล้ว และไร้พระราชโอรสของท่านด้วยไซร์ก็ให้อัญเชิญสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์ที่ ๒ ในสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระอัครมเหสี

---

๑ คูวิเคราะห้ศัพท์ในมาตรา ๕ (๓) ซึ่งมีคความว่า
“สมเด็จพระพุทธเจ้า” คือสมเด็จพระบรมราชโอรสพระองค์ใหญ่ในสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระอัครมเหสี

(๔) ถ้าแม้ว่าสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์ที่ ๒
หาพระองค์ไม่แล้ว แต่ถ้ามี่พระโอรสอยู่ก็ให้อัญเชิญ
พระโอรสอนุโลมตามข้อความในมาตรา ๒ แห่งมาตรานี้

(๕) ถ้าแม้ว่าสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์ที่ ๒
ในสมเด็จพระอัครมเหสีหาพระองค์มิได้แล้ว และไร้พระ
ราชโอรสของท่านด้วยไซ้ร้ก็ให้อัญเชิญสมเด็จพระเจ้าลูก
ยาเธอ พระองค์อื่น ๆ ในสมเด็จพระอัครมเหสี หรือพระ
โอรสของสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์นั้น สลับกันไป
ตามลำดับ โดยอนุโลมตามข้อความในข้อ ๒-๓ และ ๔
แห่งมาตรานี้

(๖) ถ้าแม้ว่าสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอใน สมเด็จพระ
อัครมเหสีหาพระองค์ไม่แล้ว และพระโอรสของสมเด็จพระ
เจ้าลูกยาเธอ นั้น ๆ ก็หาไม่ด้วยแล้ว ให้อัญเชิญสมเด็จพระ
เจ้าลูกยาเธอในพระมเหสี^๓ รองถัดลงไป ตามลำดับชั้น

๓ พระมเหสีรองนั้นมีวิเคราะห้อยู่ใน มาตรา ๔ (๖) ว่า
“พระมเหสีรอง” คือพระชายาของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระ
องค์ที่ดำรงพระเกียรติยศรองลงมาจากสมเด็จพระนางเจ้าพระบรม
ราชินี มีพระเกียรติยศสูงต่ำเป็นลำดับกัน คือสมเด็จพระนางเจ้า
พระบรมราชเทวี พระนางเจ้า พระราชเทวี พระนางเธอ พระ
อัครชายาเธอ คิ่^๕ง^๕น^๕เป็น^๕ตน^๕

พระอิสริยยศแห่งพระมารดา หรือถ้าสมเด็จพระเจ้าลูก
 ยาเธอ หา พระองค์ไม่แล้ว ก็ให้อัญเชิญ พระโอรส ของ
 สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ นั้น ๆ สลับ กันตาม ลำดับ โดย
 อนุโลมตามข้อความในข้อ ๒-๓ และ ๔ แห่งมาตรานี้

(๓) ถ้าแม้ว่าสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอใน พระมเหสี
 ร้องหาพระองค์ไม่สิ้นแล้ว และพระโอรสของสมเด็จพระ
 เจ้าลูกยาเธอ นั้น ๆ ก็หาไม่ด้วยแล้ว ให้อัญเชิญพระเจ้า
 ลูกยาเธอพระองค์ที่มีพระชนมายุมากที่สุด หรือถ้าพระเจ้า
 ลูกยาเธอพระองค์นั้นหาพระองค์ไม่แล้ว ก็ให้อัญเชิญพระ
 โอรสองค์ใหญ่ของพระเจ้าลูกยาเธอพระองค์นั้น แต่ถ้
 ถ้าแม้ว่าพระเจ้าลูกยาเธอพระองค์ที่มีพระชนมายุมากที่สุดนั้น
 หาพระองค์ไม่แล้ว และพระโอรสของท่านก็หาไม่ด้วย
 แล้ว ก็ให้อัญเชิญพระเจ้าลูกยาเธอพระองค์ที่มีพระชนมายุ
 ถัดลงมา หรือพระโอรสของพระเจ้าลูกยาเธอพระองค์นั้น
 สลับกันไป ตาม ลำดับโดย อนุโลม ตาม ข้อ ความ ที่มีในข้อ
 ๒-๓ และ ๔ แห่งมาตรานี้

๑
บทที่ ๒

กรณีซึ่งสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไว้พระราชโอรสและพระราชนัดดา แต่ทรงมีสมเด็จพระอนุชาที่ร่วมพระราชชนนีหรือพระโอรสของสมเด็จพระอนุชา

ข้อ ๘, ๙, ๑๐ แห่งมาตรา ๕ ของ กฎมณเฑียรบาลนี้
ข้อความบัญญัติไว้ว่า

(๘) ถ้าแม้ว่าสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไว้พระราชโอรสและพระราชนัดดา ท่านว่าให้อัญเชิญสมเด็จพระอนุชาที่ร่วมพระราชชนนี พระองค์ที่มีพระชนมายุ ถัดลง มาจากพระองค์สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวขึ้นทรงราชย์สืบราชสันตติวงศ์

(๙) ถ้าแม้ว่าสมเด็จพระอนุชาพระองค์ที่ควรได้ทรงเป็นทายาทนั้นหาพระองค์ไม่เสียแล้ว ท่านว่าให้อัญเชิญพระโอรสของสมเด็จพระอนุชา พระองค์นั้นตาม ลำดับโดยอนุโลมตามข้อความในข้อ ๒ แห่งมาตรานี้

(๑๐) ถ้าแม้ว่าสมเด็จพระอนุชา พระองค์ใหญ่หาพระองค์ไม่แล้ว และพระโอรสของท่านก็หาพระองค์ไม่แล้ว อีกด้วยไซ้ ท่านว่าให้อัญเชิญสมเด็จพระอนุชาที่ร่วมพระชนนีพระองค์ที่ถัดลงไปตามลำดับพระชนมายุ หรือพระโอรสของสมเด็จพระอนุชาพระองค์นั้น ๆ สลับกันไป ตาม ลำดับ อนุโลม ตาม ข้อความในข้อ ๒—๓ และ ๔ แห่งมาตรานี้

๑
บทที่ ๓

กรณีซึ่งสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไว้พระราชโอรสและพระราชธิดา กับทั้งไว้สมเด็จพระอนุชาพร้อมพระชนนี แต่ทรงมีสมเด็จพระเชษฐาหรือสมเด็จพระอนุชาต่างพระชนนีหรือพระโอรสของสมเด็จพระเชษฐาหรืออนุชานี้

ข้อ ๑๑ แห่งมาตรา ๘ ของ กฎมณเฑียรบาล นี้ มีข้อความบัญญัติไว้ว่า

(๑๑) ถ้าสมเด็จพระอนุชาพร้อมพระชนนีหาพระองค์ไม่สิ้นแล้ว และพระโอรสของสมเด็จพระอนุชานั้นก็หาไม่ด้วยแล้ว ท่านว่าให้อัญเชิญสมเด็จพระเชษฐา และ สมเด็จพระอนุชา ต่าง พระ ชนนี หรือ พระโอรส ของ สมเด็จพระเชษฐา และสมเด็จพระอนุชานี้ สลับกันไปตามลำดับโดยอนุโลมตามข้อความใน ข้อ ๒, ๓, ๔ และ ๖ แห่ง มาตรา

ข้อ ๖ เกี่ยวด้วยลำดับพระอิสต์วัชแห่งพระมารดาของสมเด็จพระเชษฐา หรืออนุชา ลำดับ ตาม มาตรา ๕ (๕) เป็นดังนี้ คือ สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชเทวี, พระนางเจ้าพระราชเทวี, พระนางเชอ, พระอัครชายาเชอ

(พูดโน้ตต่อ)

ข้อ ๒, ๓, ๔, ๕ เกี่ยวด้วยกรณีนี้ที่ พระเชษฐา หรืออนุชา
ซึ่งเป็น พระโอรส พระองค์ใหญ่ ใน พระมเหสีรอง หาพระองค์
ไม่แล้ว ให้เชิญพระโอรสของสมเด็จพระบรมเชษฐา หรืออนุชา
ขึ้นเสวยราชย์ก่อนพระเชษฐา หรืออนุชาองค์รองลงไป

เมื่อหมด สมเด็จพระเชษฐา หรือ อนุชา หรือ พระโอรส ของ
สมเด็จพระเชษฐาหรืออนุชาในพระมเหสีรองพระองค์ที่มีอิสตรียศ
สูงที่สุด แล้วจึงให้เชิญ พระเชษฐา หรือ พระอนุชา หรือ พระโอรส
ในสมเด็จพระเชษฐา หรืออนุชา ในพระมเหสีรอง ที่ถัดลงไป

๑
บทที่ ๔

กรณีนี้ซึ่งสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไว้พระราชโอรสและพระราชนัดดา กับทั้งไว้สมเด็จพระอนุชาพร้อมพระชนนี และไว้สมเด็จพระเชษฐาหรืออนุชาต่างพระชนนี แต่ทรงมีพระเจ้าพี่ยาเธอ หรือ พระเจ้าน้องยาเธอ หรือพระโอรสของพระเจ้าพี่ยาเธอ หรือพระเจ้าน้องยาเธอ

ข้อ ๑๒ แห่งมาตรา ๕ ของกฎหมายระเบียบการนี้บัญญัติไว้ว่า

(๑๒) ถ้าแม่สมเด็จพระเชษฐาและ สมเด็จพระอนุชาต่างพระชนนีก็หาพระองค์ไม่สิ้นแล้ว และโอรสของสมเด็จพระเชษฐาและ สมเด็จพระอนุชานั้น ก็หาไม่ด้วยแล้วไซ้ ท่านว่าให้อัญเชิญพระเจ้าพี่ยาเธอ และพระเจ้าน้องยาเธอ หรือ พระโอรสของพระเจ้าพี่ยาเธอ และ พระเจ้าน้องยาเธอ ตามลำดับ สลับกันโดย อนุโลม ตามข้อความในข้อ ๗ แห่งมาตรานี้

บทที่ ๕

กรณีซึ่งสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไว้พระราชโอรสและพระราช
ราชันดดา พระอนุชาพร้อมพระชนนี พระเชษฐา และ พระ
อนุชาต่างพระชนนี พระเจ้าพี่ยาเธอ น้องยาเธอ แต่
ทรงมี สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ และ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ
หรือพระโอรส

ข้อ ๑๓ แห่งมาตรา ๕ ของกฎมณเฑียรบาลนี้ บัญญัติไว้ว่า

(๑๓) ต่อเมื่อหมดพระเจ้าพี่ยาเธอและพระเจ้าน้องยา
เธออีกทั้งพระโอรสของท่านนั้นๆ แล้วไซ้ร้ ท่านจึงให้ฉัญ
เชิญ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ และ พระเจ้าบรมวงศ์ เธอ
หรือพระโอรสและเชื้อสายของท่าน พระองค์นั้นตามลำดับ
แห่งความสนิทมากเด่น้อยโดยอนุโลมตามข้อความที่ กล่าว
มาแล้วตั้งแต่ข้อ ๑ ถึง ๑๒ แห่งมาตรานี้

ส่วนที่ ๓

ผู้ที่ต้องยกเว้นจากการสืบราชสันตติวงศ์

เจ้านายผู้เป็นเชื้อ พระบรมราชวงศ์ซึ่งจะต้องถูกยกเว้น
จาก ลำดับสืบราชสันตติวงศ์ ในกรณีนี้ ที่กล่าว ไว้ใน มาตรา
๑๑, ๑๒, ๑๓

๑. มีลักษณะตาม มาตรา ๑๑ คือ
  - (๑) มีพระสัญญาวิปลาศ
  - (๒) ต้องราชทัณฑ์ เพราะประพฤตินิ็ดพระราชกำหนด
กฎหมายในคดีมหันตโทษ
    - (๓) ไม่สามารถทรงเป็นอัครพุทธศาสนูปถัมภก
    - (๔) มีพระชายาเป็นนางต่างด้าว กล่าว คือ นาง ที่มี
สัญชาติเดิมเป็นชาว ประเทศอื่น นอกจากชาวไทยโดยแท้
    - (๕) เป็นผู้ที่ได้ ถูก ถอนออก แล้ว จาก ตำแหน่ง พระ
รัชชทายาท ไม่ว่าจะการถูกถอนนี้จะได้เป็นไปในรัชกาลใด ๆ
    - (๖) เป็นผู้ที่ได้ถูกประกาศยกเว้น ออกเสีย จาก ลำดับ
สืบราชสันตติวงศ์

๒. พระโอรสอัครทั้ง บรรดาเชื้อสายโดยตรงของท่าน
ที่ต้องด้วย ลักษณะ ตาม มาตรา ๑๑ ก็ จะต้องถูก ยกเว้น จาก
ลำดับสืบราชสันตติวงศ์ (ให้ดูมาตรา ๑๒)

๓. ราชนารี (ให้ดูมาตรา ๑๓)

ส่วนที่ ๔

เวลาที่สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวยังทรงพระเยาว์

มาตรา ๑๔-๑๘ แห่งกฎหมายระเบียบราชสำนัก ได้บัญญัติ
 ธรรมเนียม ซึ่งสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวยังทรงพระเยาว์ ซึ่งเมื่อ
 เจ้าชาย พระองค์ใด อยู่ในลำดับสืบราชสันตติวงศ์ตาม
 มาตรา ๕ ก่อนพระองค์อื่น ๆ แล้ว แม้พระชนมายุยังไม่
 ครบ ๒๐ บริบูรณ์ ก็ทรงเสวยราชย์ได้ แต่มีผู้สำเร็จ
 ราชการแผ่นดิน

(ผู้สำเร็จราชการแผ่นดิน จะกล่าวในหมวด ๔)

ส่วนเพิ่มเติม

การแก้กฏมณฑลไทรบาลว่าด้วยการสืบราชสันตติวงศ์

การแก้กฏมณฑลไทรบาลนี้ วรรคมาตรา ๑๕-๒๐ ซึ่งมีความว่า

มาตรา ๑๕ พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงตรา กฏมณฑลไทรบาลนี้ไว้ให้เป็นราชนิติธรรมอันมั่นคง เพื่อดำรงพระบรมราชจักรีวงศ์ไว้ชั่วกาลนาน และได้ทรงใช้พระวิจารณ์โดยสุขุม ประชุมทั้งโบราณราชประเพณีแห่งกรุงสยามตามที่ได้เคยมีปรากฏมาในโบราณราชประวัติ ทั้งประเพณีตามที่โลกนิยมในสมัยนี้เข้าไว้พร้อมแล้ว ฉะนั้นหากว่าสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระองค์ใดในอนาคตสมัย ทรงพระราชดำริห์ จะแก้ไข หรือเพิกถอน ข้อหนึ่ง ข้อใดใน กฏมณฑลไทรบาลนี้ ก็ให้ทรงคำนึงถึงพระอุปการะคุณแห่งพระบาท สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระองค์ ผู้ทรง ตรา กฏมณฑลไทรบาลนี้ขึ้นไว้ แล้วและทรงปฏิบัติตามข้อความในมาตรา ๒๐ แห่งกฏมณฑลไทรบาลนี้เถิด

มาตรา ๒๐ ถ้าแม่เมื่อใดสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชดำริเห็นว่าเหตุจำเป็นที่จะต้องแก้ไขหรือเพิกถอนข้อความใด ๆ แม่แต่ส่วนน้อยหนึ่งในกฎหมายเทียบบาลนี้ไซ้ ท่านว่าให้ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรง นัด ประชุม องคมนตรีสภา ให้มีองคมนตรีมาในที่ประชุมนั้นไม่น้อยกว่า ๒ ส่วนใน ๓ แห่งจำนวนองคมนตรีทั้งหมด แล้ว และ พระราชทาน ข้อความ อันมี พระราช ประสงค์จะให้ แก้ไข หรือเพิกถอน นั้นให้ สภาปรึกษา กัน และ ถวาย ความเห็นด้วย ความจงรักภักดี ชื่อสัตย์สุจริต ถ้าและองคมนตรีมีจำนวนถึง ๒ ส่วนใน ๓ แห่ง ผู้ที่มา ประชุมนั้น ลงความเห็น ว่าควร แก้ไข หรือเพิกถอนตามพระราชประสงค์ใดแล้ว สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงค่อยมี พระบรมราชโองการให้ แก้ไข หรือเพิกถอน แต่ถ้า แม่ว่าองคมนตรีที่มาประชุมนี้มีผู้เห็นควรให้ แก้ไข หรือ เพิกถอน เป็นจำนวนไม่ถึง ๒ ใน ๓ แล้ว ไซ้ ก็ขอให้ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระขันตีระงับ พระราชดำริ ที่จะทรงแก้ไขหรือเพิกถอนนั้นไว้เถิด

หมวด ๔

ผู้สำเร็จราชการแผ่นดินต่างพระองค์

ผู้สำเร็จราชการแผ่นดินต่างพระองค์ อาจมีได้ในเหตุ
ดังนี้

๑. โดยที่สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวยังทรงพระเยาว์
๒. โดยเหตุที่พระเจ้าอยู่หัวได้ทรงมอบหมายในโอกาส
ที่ไม่ได้ประทับในพระนคร

นอกจากนี้อาจมีได้ในเหตุอื่น ๆ อีก คือสุดแต่พระเจ้าอยู่หัวจะทรงมอบในโอกาสที่ทรงเห็นสมควร

ส่วนที่ ๑

ผู้สำเร็จราชการแผ่นดินในเวลาที่มีสมเด็จพระ

พระเจ้าอยู่หัว

ยังทรงพระเยาว์

ผู้สำเร็จราชการแผ่นดินเช่นนี้ได้เคยมีมาแต่โบราณกาล
ครั้งใดแล้วมา ผู้สำเร็จราชการแผ่นดินได้มีขึ้นในขณะที่
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ ยังทรงพระเยาว์

ในรัชกาลที่ ๖ ได้มีกฎหมายที่เรียกว่าด้วยการสืบราช
สันตติวงศ์ และในหมวดที่ ๖ ของกฎหมายที่เรียกว่า
ว่า ด้วยเวลาที่มีสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวยังทรงพระเยาว์

ตามมาตรา ๑๔ ถ้าสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระชนมายุ
ไม่ครบ ๒๐ พรรษา ท่านว่ายังทรงสำเร็จราชการสิทธิ์ขาด
โดยพระองค์เองไม่ได้ กิจการทั้งปวงให้ตกเป็นภาระของ
สภาสำเร็จราชการแผ่นดินต่างพระองค์สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
เรียกโดยย่อว่า สภาสำเร็จราชการแผ่นดิน (ให้เทียบดู
มาตรา ๑๘)

๑. สมาชิกแห่งสภาสำเร็จราชการแผ่นดิน
สมาชิกแห่งสภานี้ มี ๓ คือผู้สำเร็จราชการแผ่นดิน ๑
สมุหมนตรี ๒ (ให้ดูมาตรา ๑๘ วรรค ๑)
- ก. ผู้ซึ่งควรเป็นผู้สำเร็จราชการแผ่นดิน

(๑) เจ้านายเชื้อพระบรมราชวงศ์ที่มี พระชนมายุเกิน ๒๐ พรรษา และไม่ต้องด้วยลักษณะตามมาตรา ๑๑, ๑๒ (ให้ดูมาตรา ๑๖)

(๒) เสนาบดีเป็นผู้พร้อมกันเลือก (ให้ดูมาตรา ๑๕)

ข. ผู้ซึ่งควรเป็นสมุหนมนตรี

๑. เสนาบดีผู้มีอาวุโส มาก ที่สุดใน ราชการ ๒ ท่าน (ให้ดูมาตรา ๑๗)

๒. อำนาจของสภาและของสมาชิก

ก. กิจการ ทั้งปวงที่โดย ปกติตกเป็น พระราชภาระของ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ให้ตกเป็นภาระของสภานี้ (ให้ดู มาตรา ๑๘ วรรค ๒)

ข. ราชกิจที่เป็นการดำเนินตาม ระเบียบอันมีแบบแผน ผู้สำเร็จ ราชการ พระองค์เดี่ยวย่อมมีพระ บัญชา สั่ง และลงพระ นามโดยลำพังได้ (ให้ดูมาตรา ๑๘ วรรค ๓ ตอน ๑)

ค. ราชกิจที่มีปัญหาโต้แย้ง เกี่ยวด้วยเปลี่ยนแปลง หลักแห่งรัฐประศาสนโยบาย หรือเกี่ยวด้วยออกพระราช กำหนดกฎหมายใหม่หรือแก้ไขพระราชกำหนด กฎหมายที่มี อยู่แล้ว ต้องให้ผู้สำเร็จ ราชการลง พระ นามใน คำสั่ง และให้สมุหนมนตรีทั้งสองท่านลงนามกำกับด้วยจึงจะใช้ ได้ (ให้ดูมาตรา ๑๘ วรรค ๓ ตอนสุดท้าย)

ส่วนที่ ๒

ผู้สำเร็จราชการแผ่นดินในเวลาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไม่ได้ประทับอยู่ในพระนคร

ในเวลาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไม่ได้ประทับอยู่ในพระนครนั้น ในบางครั้งพระองค์ได้เคยมีพระบรมราชโองการ ทรงมอบพระราชภาระบางอย่างให้เจ้านายพระองค์ใดพระองค์หนึ่งทรงมีพระบัญชาสั่งแทนพระองค์

แต่ถ้าการไม่ประทับอยู่ในพระนครมีกำหนดนาน ได้เคยมีประกาศตั้งผู้สำเร็จราชการแผ่นดินแทนพระองค์

ประกาศ การรักษาพระนครได้เคยมีปรากฏในรัชกาลที่ ๔ คือในปีจุลศักราช ๑๒๓๐ ซึ่งเสด็จไปจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ตามประกาศนั้นได้ระบุพระนามและนามผู้รักษาพระนครไว้รวมหลายท่าน แต่จะมีอำนาจอย่างไรบ้างนั้นไม่ปรากฏตามประกาศนี้

ใน ร.ศ. ๑๑๕ ซึ่งจะเสด็จพระราชดำเนินไปทวีปยุโรปครั้งแรก ได้มีพระราชกำหนดผู้สำเร็จราชการแผ่นดิน ซึ่งว่าด้วยอำนาจและหน้าที่และการปรึกษาไว้เป็นระเบียบ

ใน ร.ศ. ๑๒๕ ซึ่งจะเสด็จพระราชดำเนินไปทวีปยุโรป
ครั้งที่ ๒ ก็ได้มีประกาศ รักษาพระนคร เปลี่ยนแปลงวิธี
การจากพระราชกำหนด ร.ศ. ๑๑๕ นั้น

ในรัชกาลปัจจุบัน ได้มีประกาศ รักษาพระนคร ๓
ฉบับ ฉบับที่ ๑ เมื่อเสด็จประพาสประเทศชวา ฉบับ
ที่ ๒ เมื่อเสด็จประพาสประเทศอินโดจีน ฉบับที่ ๓ ซึ่ง
ให้อยู่ในทุกวันนี้ คือในเวลาเสด็จประเทศอเมริกา ตาม
ประกาศฉบับสุดท้ายนี้ อำนาจและหน้าที่ของผู้สำเร็จราช
การแผ่นดินเป็นดังต่อไปนี้

๑. เป็นประธานทงอภีรัฐมนตรีสภาและเสนาบดีสภา
๒. ในการบังคับบัญชาราชการนั้น ถ้าผู้สำเร็จราชการ
รักษาพระนครเห็นว่าราชการอันใดสำคัญที่ควร กราบบังคม
ทูล ขอเรียนพระราชปฏิบัติ ก็ให้รับกราบบังคมทูลโดย
ทางโทรเลข ถ้าเป็นราชการสำคัญอันเคยมีแบบแผนพระ
ราชนิยมอยู่แล้วก็ดี หรือไม่เป็นราชการสำคัญก็ดี ผู้สำเร็จ
ราชการรักษาพระนครก็มีอำนาจบังคับบัญชาให้เสร็จไปตาม
เห็นสมควร สุดแต่อย่าให้ราชการบ้านเมืองต้องติดขัดได้

(ให้ดูประกาศลงวันที่ ๑๔ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๓)